

“Rasismi nuorisotyössä” – seminaarikiertueen antia syksyiltä 2010

Kanuuna-verkoston (kaupunkimaisen nuorisotyön kehittämisverkosto: www.nuorisokanuuna.fi) rahoittama *monikulttuurisen nuorisotyön* kehittämishanke järjesti yhteistyössä Pelastakaa Lapset ry:n ja Helsingin kaupungin nuorisoasiainkeskuksen NoRa-No Racism -hankkeen kanssa nuorisotoimille suunnatun seminaarikiertueen lokakuussa 2010. Samansisältöiset seminaaripäivät järjestettiin Helsingissä, Lappeenrannassa, Rovaniemellä ja Tampereella. Kuhunkin seminaariin osallistui myös muiden kanuuna-kaupunkien nuorisotoimien työntekijöitä. Yhteensä osallistujia oli noin 100.

Seminaaripäivien tarkoituksena oli käsitellä paljon puhuttavaa ja tunteita herättävää rasismien käsitettä. Keskeisenä tehtävänä oli pohtia mitä rasismi ylipäätään tarkoittaa tämän päivän nuorelle ja monikulttuuriselle sukupolvelle. Seuraavassa on tarkoitus avata seminaaripäivien keskusteluita yhtenä kokonaisuutena ja tarjota lukijalle erilaisia tulkintakehyksiä rasismien käsitteen ymmärtämiseksi. Seminaarit käydään tässä läpi yhtenä kokonaisuutena seminaaripäivien ohjelmavaihtelun mukaan. Alalukujen 2-6 jälkeen on tiivistys kunkin luvun keskeisimmästä sanomasta sekä seminaareista nostetut suositukset nuorisotoimille ja nuorisotyöntekijöille.

1. Johdanto: rasismi kytee yhteiskunnallisessa kontekstissa – valtasuhteiden näkökulma
2. Rasismi kytee valtasuhteissa: mediatekstien virittämää keskustelua
3. Monikulttuuristen nuorten ja nuorisotyöntekijöiden tulkintoja rasismista
4. Kommenttipuheenvuoro: rasismi verkossa
5. Neljä näkökulmaa rasismiin: Johari-window -harjoitus
6. Dialogia nuorten kanssa – paneelikeskustelu
7. Loppusanat: tulevaisuus mielessä

Seminaaripäivien otsikko – rasismi nuorisotyössä – ei pyri vihjaamaan, että nuorisotyö olisi jollain tapaa erityisen rasistinen yhteiskunnallinen sektori. Otsikko viittaa siihen seikkaan, että nuorisotyö on osa sitä yhteiskuntaa, missä nuoret tätä päivää elävät. Seminaarien keskeisenä lähtökohtana oli osoittaa, että tämän(kin) päivän suomalaisessa yhteiskunnassa on paljon historiallisesti rakentuneita rasistisia piirteitä ja niitä ylläpitäviä valtarakenteita. Argumentaatio jatkuu siten, että nuorisotyö ei voi toimia erillisenä rasismista vapaana saarekkeena, vaan kaikkien nuorisokasvattajien on hyvä kyetä tunnistamaan erilaisia rasismien määritelmiä ja tarkastelemaan omaa toimintaansa osana laajempaa yhteiskunnallis-kulttuurista kontekstia.

1 Johdanto: Rasismi yhteiskunnallisessa kontekstissa – valtasuhteiden näkökulma

Kanuuna-seminaareissa rasismia pyrittiin käsittelemään osana arkeen heijastuvia yhteiskunnallisia valta-asetelmia. Näiden valta-asetelmien kautta ihmisryhmät asettuvat kulttuurisen, etnisen tai uskonnollisen taustan perusteella eriarvoiseen asemaan. Tästä näkökulmasta katsottuna olennaista on se, miten erilaisista vähemmistöryhmistä puhutaan ja missä määrin puheen kohteet itse pääsevät vaikuttamaan näiden määrittelyjen sisältöihin. On väitetty, että rasismia ylläpitävät valtasuhteet ilmenevät nimenomaan itsestään selvänä ´valkoisena´ (tai tässä tapauksessa ´suomalaisena´) näkökulmana, jonka läpi vähemmistöjen näkökulmat eivät pääse esiin. Näin ollen rasismi ei ole ainoastaan avointa sortoa tai häirintää, vaan pikemminkin vaikeasti tunnistettavia, pienten tekojen ja puheiden usein tahattomia seurauksia.

Rasismia määriteltäessä on tärkeää muistaa edellä hyvin pelkistetysti kuvatut yhteiskunnalliset valtasuhteet: on tärkeää kysyä mitä rasismi on kenenkin näkökulmasta ja kuunnella etenkin niitä,

jotka ovat rasismia kokeneet. Väite kuuluukin, että rasismia määrittelee suomalaisessa yhteiskunnassa usein ne, joilla ei siitä ole kokemuksia. Tällöin keskustellaan ennemminkin siitä, mikä ei ole rasismia. Koko ilmiön olemassa olo saatetaan kieltää kokonaan tai se paikannetaan yhteiskunnallisiin marginaaleihin – skinien kerhohuoneisiin tai uusnatsismia kannattaviin liikkeisiin.

2 Rasismi kytee valtasuhteissa? Mediatekstien virittämää keskustelua

Rasismien (ja laajemmin koko monikulttuurisuuskeskustelun) kiinnittymistä yhteiskunnallisiin valtasuhteisiin pyrittiin seminaaripäivien alussa havainnollistamaan erilaisilla mediateksteillä. Helsingin ja Tampereen seminaareissa käsitelimme elo-syyskuun aikana Helsingin Sanomissa käytyä somalialaistaustaisten ihmisten perheenyhdistämiskeskustelua. Lappeenrannassa ja Rovaniemellä puolestaan paneuduttiin syksyllä 2009 sanomalehti Karjalaisessa julkaistuihin uutisiin Kontioniemen vastaanottokeskuksen nuorten ryhmäkodin asukkaista. Seuraavassa avataan ensiksi Helsingissä ja Tampereella käytyjä keskusteluita, jonka jälkeen pureudutaan Lappeenrannassa ja Rovaniemellä esille nostettuihin seikkoihin.

2.1 Somalialaistaustaisten perheenyhdistämiskeskustelu

Perheenyhdistämiskeskustelusta seminaariväen luettaviksi oli poimittu kaksi uutista. Ensimmäisenä oli koko keskustelun aloittanut teksti ”Maahanmuuttovirasto ruuhkautunut somalialaisten kasvattilapsihakemuksista” (HS 29.8.2010) ja toisena luettiin uutinen otsikolla ”Kasvattilapsi toivoo todisteita väärinkäytösepäilyille. Sota ajoi Somaliasta enon luo” (HS 4.9.2010). Kaksi uutistekstiä tarjosi samaan asiaan toisistaan varsin erilaiset näkökulmat. Ensimmäisessä, vahvasti viranomaisten hallitsemassa uutisessa somalialaisten perheenyhdistäminen näyttäytyi varsin ongelmallisessa valossa, jopa rikollisena toimintana sisältäen mahdollisesti ihmiskauppaa, prostituutioita ja tyttöjen hyväksikäyttöä. Toisessa uutisessa itse perheenyhdistämisen prosessin kautta Suomeen saapunut nuori nainen katsoo asiaa täysin toisenlaisesta näkökulmasta: vanhempiensa kuoltua sodassa hän pääsi inhimillisesti kestäväntä tilannetta pakoon enonsa huollettavaksi.

Helsingissä ja Tampereella seminaarien osallistujat pohtivat uutistekstien virittäminä mm. seuraavia seikkoja:

- Näkökulmaerot → yksilöiden tarinat eivät mahdu viranomaispuheeseen
 - o Totuus on kiinni puhujasta
- Perheenyhdistämisen byrokraattinen vaikeus → lapset tulevat pääosin yksin
- Mihin viranomaisten vihjaamat epäilyt (ihmiskaupasta) perustuvat → piilotellaanko lukijalta jotain?
 - o Tiedon puute johtaa epäilyihin → luokitellaanko kaikki somalialaistaustaiset tämän perusteella? → miksi ylipäätään käsiteltiin vain somalialaisia?
 - o Jokainen tapaus on kuitenkin erilainen → vaikea luoda yhtenäistä kuvaa tai yhtenäisiä linjauksia
 - o Raskas syytös, joka perustuu riskien esiin nostamiseen eikä faktoihin → kuitenkin mustamaalataan
 - o Tuottaako ensimmäinen uutinen rasismia?
- Median raakuus maahanmuutosta puhuttaessa → tämä tuntuu niiden nuorten arjessa, joiden kanssa työskentelee
- Ei ihme jos ihmiskauppaa ja rikollisuutta taustalla → ihmisten hätää käyttää aina joku hyväksi ja liikkuminen rajojen yli on kallista
- Perhekäsitysten erot (Suomi vs. Somalia) → suppea perhekäsitys ”pakotetaan” muille

- Kuka on perusteeton turvapaikanhakija? → luokittelu on väistämättä mielivaltainen → siirtolaisuuden historia (myös suomalaisten osalta) on täynnä paremman elämän ja toimeentulon perässä liikkumista
- Voidaanko turvallisessa yhteiskunnassa (Suomi) ymmärtää joidenkin siirtolaisten kenties hirvittäviä kokemuksia? → monet nuorisotyöntekijät työskentelevät sotaveteraanien kanssa: saako tähän mistään koulutusta?
- Nuorille uuteen tilanteeseen (tiukat säännöt ja päivärytmit) tottuminen voi olla hankalaa

Seminaariväki kiinnitti usein huomiota kahden tekstin näkökulmaeroihin. Ensimmäinen uutinen tuo lukijan tulkittavaksi viranomaiskehityksen, jossa maahanmuuton (tässä tapauksessa somalialaisten) katsotaan tuovan monenlaisia taloudellisia, sosiaalisia ja kulttuurisia ongelmia. Viranomaisten määrittämän uutisen sisäisiin ristiriitaisuuksiin ja jopa epä johdonmukaisuuksiin kiinnitettiin myös huomiota. Ristiriitaisuuksista huolimatta somalialaisista rajojen ylittelijöistä muodostui varsin ongelmakeskeinen kuva, johon sotkeutui vaikeasti määritettäviä ilmiöitä kuten ihmiskauppaa. Keskeistä jutussa oli, että se perustui epäilyihin, ei todennettuihin seikkoihin.

Toisessa uutisessa samaan asiaan muodostui täysin erilainen näkökulma. Näin yksilön ja viranomaistahojen todellisuuden tulkinnat asettuvat vahvasti vastakkain. Nuoren somalialaistaustaisen naisen haastattelussa perheen yhdistäminen ja hänen tulemisensa Suomeen näytti johtuvan inhimillisestä hädästä ja lähtömaan epä vakaasta sekä turvattomasta tilanteesta. Lisäksi uutisia analysoitaessa on hyvä tietää, että ”tarina” päättyi vähemmistövaltuutetun toimiston lausuntoon, jonka mukaan minkäänlaisia väärinkäytöksiä perheen yhdistämisprosessissa ei ole voitu todentaa. Tämä tieto ei kuitenkaan poista viranomaisnäkökulman vallitsevuutta maahanmuutosta uutisoitaessa. Monien mediatutkimusten mukaan uutisointi maahanmuutosta tarjoaa usein samanlaisen kuvan kuin tämän harjoituksen ensimmäisen uutinen: äänessä ovat viranomaiset, poliisit ja poliitikot. Tämä seikka muovaa näkökulmasta usein ongelmakeskeisen keskustelun kohdentuessa maahanmuuttoon, ei esimerkiksi arkiseen monikulttuurisuuteen. Ensimmäistä uutista ei varmastikaan voi pitää avoimen rasistisena mutta on oikeutettua kysyä, tuottavatko tällaiset tekstit rasismia ja rasistisia suhteita? Vastausta tähän voi etsiä vaikkapa verkkokeskusteluista, joissa vastaavanlaisia uutisia kommentoidaan.

2.2 Kontioniemen vastaanottokeskuksen asukkaille oma pallokenttä?

Kuten edellä mainittiin, Lappeenrannassa ja Rovaniemellä käsiteltiin ”uutistarinaa”, joka koski Kontioniemen hiljattain avatun vastaanottokeskuksen ryhmäkodin nuoria asukkaita. Molempien kaupunkien lähiympäristöissä sijaitsee vastaavanlaiset keskuksat, joten teeman voi katsoa olevan lähellä paikallista kontekstia. Kontioniemeä koskevissa uutisissa oli kyse konfliktista, jonka katsottiin syntyneen ryhmäkodin ja muiden paikallisten nuorten välille: kylän ainoalla pallokentällä ei uutisten mukaan tuntunut riittävän tilaa molemmille ryhmille. Paikallislehti Karjalaisen uutiset käsittelevätkin lähinnä Kontioniemen kyläyhdistyksen ja SPR:n edustajan (SPR ylläpitää Kontioniemen vastaanottokeskusta) allekirjoittamaa tiedotetta, jossa kyläläisiä kehoitettiin ohjaamaan ”pakolaiset” pois pallokentältä. Samat tahot suunnittelivat uuden kentän rakentamista ryhmäkodin nuorille.

Uutistarina rakentui kritiikiksi harjoitettua erottelupolitiikkaa kohtaan. Tapaus ylitti kansallisen uutiskynnyksen ja siitä tehtiin myös rikosilmoitus. Erillistä kenttää ei kuitenkaan koskaan rakennettu ja yksi toimija toisensa jälkeen sanoutui irti koko hankkeesta ja erottelupolitiikasta. Lopulta vastuuseen koko tapauksesta jäi yksittäinen kyläyhdistyksen edustaja, joka totesi viimeisessä lukemassamme uutisessa pyrkinensä vain sopuisaan ratkaisuun ja myönsi tehdyt virheet. Uutisten rakentamaa kuvaa tilanteesta määrittivät toimittajat ja kyläyhdistyksen sekä SPR:n edustajat. Itse puheen kohteet, eli ryhmäkodin nuoret – tai vastaanottokeskuksen asukkaat ylipäätään – eivät päässeet ääneen.

Lappeenrannassa ja Rovaniemellä seminaarien osallistajat pohtivat uutistekstien virittäminä mm. seuraavia seikkoja:

- Eri näkökulmat → miten puhutaan/tulkitaan?
- Tapauksessa on paljon väärinymmärryksiä, tunteet nousevat pintaan
- Mitkä ovat median intressit → onko juttua väärenneltä?
- Kuka pääsee ääneen?
 - o Ryhmäkodin asukkaita ei ole haastateltu lainkaan
- Rasismien tai syrjinnän kieltäminen ja vastuun siirtely → heti pestään kädet
 - o Kenelle vastuu lopulta kasautuu?
 - o Rasistisuus pelkistyy lopulta yhteen henkilöön
 - o Ilmiö (rasismi) kielletään mutta jostainhan koko tapaus on lähtenyt liikkeelle
- Mikä oli tiedotteen tekijän tarkoitus?
 - o Kyse voi olla inhimillisestä käyttäytymisestä ja nopean ratkaisun etsimisestä
- Juttu paisuu mediassa → miksi juuri tästä tuli niin iso tapaus?
- Mikä on lopulta ongelma ja kuka on tarinan konna?
- Yhdessä vai erikseen?
 - o Miten tällaiset ongelmat ratkaistaan?
 - o Onko nuorten erottelu sama asia kuin apartheid-politiikka?
- Rasismi-syytöksiä pelätään → arjen vuorovaikutuksen rohkea rakentaminen avaimena
 - o On ymmärrettävää, että väärinkäsityksiä syntyy → virheet pitää sallia ja jatkaa eteenpäin
- Turvapaikanhakijoiden oikeudet? Ovatko oikeutettuja kunnallisiin palveluihin? Miten esimerkiksi leirille lähdetessä huolehditaan nuorten vakuutukset kuntoon?
- Mediassa luodaan kielteisiä mielikuvia
- Kontekstina pieni kylä, jossa totuttu ”omiin kuvioihin”?

Lappeenrannassa ja Rovaniemellä keskusteltiin kriittiseen sävyyn uutisten luomasta tulkintakehyksestä. Keskusteluissa tuotiin esille, että koko ongelma saattaa olla pitkälti aikuisen sukupolven luoma. Paikallisilla nuorilla olisi saattanut olla kuvattuun ongelmaan paljon luovempia ratkaisuja – tai sitten koko episodi ei edes määrittynyt ongelmaksi heille. Uutisten perustella tähän on mahdoton vastata. Keskusteluissa nostetaan esille, että Suomessa ihmiset saavat usein tietonsa esimerkiksi turvapaikanhakijoista juuri kielteisen uutisoinnin kautta. Nuorisotyön tehtävä olisi siten toimia yhteisen dialogin ja kohtaamisten alustojen mahdollistajana.

Kuten perheenyhdistämisuutisoinnin kohdalla, myöskään tässä tapauksessa uutiset eivät automaattisesti muodostaneet osallistujien mielestä objektiivista kuvaa todellisuudesta. Olennaiseksi määrittyi tässäkin se, kenen näkökulmasta asiaa katsottiin. Keskeisenä seikkana voi nostaa esiin sen, että ryhmäkodin nuorten näkökulmien puuttuminen vaikuttaa todennäköisesti merkittävästi uutisten sisältöihin. Utistarina etenee siten, että yksi toimija toisensa jälkeen kirjoittautuu irti erottelupolitiikasta ja sen mahdollisesti sisällään pitämästä rasismista. Lopulta rasismi paikantuu vain yhteen ihmiseen, joka toteaa koko episodin aiheutuneen pohjimmiltaan hyvästä tarkoituksesta. Kontioniemen uutistarina on hyvä esimerkki siitä, miten rasismi määrittyy ´valkoisesta´ näkökulmasta ja tuloksena on lopulta siitä puhdistautuminen. Tässä kohden on kenties aiheellista kysyä, millä tavoin ryhmäkodin nuoret kokevat asian olevan: Ehkä he eivät päässeet huokaisemaan helpotuksesta uutistarinan lopussa? Miten nämä nuoret kokevat uutisoinnin ja heidän asettamisensa erottelupolitiikan kohteiksi? Mikä on rasismia heille? Näihin kysymyksiin uutistarina ei tarjoa vastauksia.

Mediatekstit heijastelevat yhteiskunnallisia valtasuhteita: vähemmistöt eivät pääse kovin usein ääneen edes heitä koskevissa uutisissa. Kenties osin siksi suurin osa maahanmuuttoa tai monikulttuurisuutta koskevista uutisista on ongelmakeskeisiä. Myös rasismia määrittää mediassa usein ´valkoinen´ valtaväestö. Monen suomalaisen väitetään muodostavan kuvansa monikulttuurisuuskysymyksistä juuri median kautta, koska arkisia kohtaamisia on vähän. Kielteinen uutisointi ja uutisten kohteiden ´mykkä´ rooli ei voi olla tuntumatta monikulttuuristen nuorten nahoissa.

Mitä on tehtävä?

- Nuorisotyön ammattilaisten on oltava tietoisia siitä ´diskursiivisesta´ maailmasta, jossa heidän monikulttuurisista taustoista tulevat asiakkaansa arkeaan elävät.
- Yksittäinen nuori voi rakentaa mielikuvan nuorisotalojen ennakkoluuloisesta ilmapiiristä median kautta. Tällöin nuoria on voitava tavoitella mukaan myös oman toiminnan piirin ulkopuolelta.
- Media ei ole muusta yhteiskunnasta irrallinen saareke, vaan sen valtasuhteet heijastelevat yhteiskuntaa laajemminkin. Näin ollen nuorisotyössä tulee itsekriittisesti kysyä, missä määrin monikulttuuriset nuoret pääsevät vaikuttamaan nuorisotyön sisältöihin tai määrittelemään mitä rasismi on?
- Mediatekstien kriittinen purkaminen nuorten kanssa tarjoaa oivia rasisminvastaisia menetelmiä nuorisotyössä.

3 Monikulttuuristen nuorten ja nuorisotyöntekijöiden tulkintoja rasismista (Antti Kivijärvi)

Antti Kivijärven esityksessä pyrittiin pureutumaan mediatekstien johdattamana rasismien käsitteeseen valtasuhteiden kautta asettamalla nuorisotyöntekijöiden ja monikulttuuristen nuorten näkemykset rasismista vastakkain. Esitys perustui tutkimukseen, jossa oli haastateltu niin ´monikulttuurisia nuoria´ (n=39) kuin nuorisotyöntekijöitäkin (n=83). Seuraavassa on tiivistys tutkimuksen tuloksista ja niiden virittämistä keskusteluista seminaareissa.

Nuorisotyöntekijät	Monikulttuuriset nuoret
1) Toive: rasismi hävenee nuoren kosmopoliittisen sukupolven myötä 2) Rasismi ei (merkittävä) ongelma nuorisotyössä 3) Puhutaan mieluummin myönteisempinä pidetyistä asioista kuten suvaitsevaisuudesta ja kulttuurien kohtaamisista 4) Rasismi ääri-ilmiönä: skinit, uunatsit, väkivalta, ja avoin huutelu 5) Rasismi tunnustetaan ja siihen puututaan 6) ´Värisokeus´ ja rasismi: rasismi yhtenä kiusaamisen muotona → ei väliä kiusataanko silmälaseista, ylipainosta vai kulttuurisesta taustasta → nuorten	1) Rasismi sosiaalisena faktana, jolle ei voi mitään 2) Rasismi/ennakkoluulot estävät vapaa-ajan toimintaan osallistumisen 3) Halutaan puhua asioiden ”oikeilla nimillä” rasismista 4) Rasismi arkisena ilmiönä kaduilla, kouluissa, nuorisotaloilla ja busseissa → pieniä ulossulkeisia, katseita ja sanoja 5) Aikuiset eivät tunnista rasismia eivätkä siten puutu siihen 6) Rasismi erityisenä ja satuttavana ilmiönä, joka kohdistuu omaan (pysyvään) identiteettiin ja osoittaa ´muukalaisten´

”iänikuista” välien selvittelyä
7) Rasismi kohdistuu myös suomalaisnuoriin ja on pitkälti vähemmistöjen keskinäisiä konflikteja
8) Nuoret käyttävät ”rasismi-korttia”, eli vetoavat rasismiin saadakseen parempaa kohtelua

paikan Suomalaisessa yhteiskunnassa
7) Rasismi kohdistuu ei-valkoisiin ja ei-suomalaisiin
8) Rasismista ei ole tilaa puhua, rasismista ei puhuta kuin omalle vertaisryhmälle

Nuorisotyöntekijöiden ja monikulttuuristen nuorten näkemysten voimakas asettaminen vastakkain herätti varsin vähän kriittistä keskustelua. Eräässä seminaarissa todettiin, että tällaisia teemoja käsitteleviin tapahtumiin eivät tule ne, jotka sitä eniten tarvitsisivat. Kenties tästä johtuen seminaareissa oltiin melko samanmielisiä. Ajoittain tutkimustulokset nostivat kuitenkin kriittistä keskustelua ja rasismia haluttiin katsoa myös tutkimuksen määrittämästä nuorisotyöntekijöiden näkökulmasta. Tällöin rasismi näyttäytyi kiusaamisena, johon puututaan siinä missä muuhunkin ongelmalliseksi katsottuun käyttäytymiseen. Monikulttuurisia nuoria tai rasismikokemuksia ei haluttu nostaa erityiselle jalustalle. Tutkimuksen luoman vastakkainasettelun kyseenalaistuksena voi nähdä myös sen, että osa nuorisotyöntekijöistä kenties koki oman arkensa sujuvan vaivattomasti ilman rasismiin kytkeytyviä konflikteja. Rasismia määriteltäessä on kuitenkin hyvä muistaa ottaa sitä kokeneiden nuorten näkökulmat huomioon ja pyrkiä luomaan omassa arjessa puuttumisen periaatteita ja tilaa rasismista puhumiselle.

Tiivistys: eriävät tulkinnat rasismista

Nuorisotyöntekijät ja monikulttuuriset nuoret katsovat rasismia usein erilaisista näkökulmista. Nuorisotyöntekijöille rasismi on marginaalisempi ja ohimenevämpi ilmiö kuin monikulttuurisille nuorille, jotka kokevat sen arkipäiväisenä mutta samalla erityisen satuttavana ilmiönä.

Mitä on tehtävä?

- Nuorisotyössä on luotava menetelmiä rasismien käsittelylle nuorten kanssa
- Nuorisotyöntekijöiden on pyrittävä tunnistamaan arkisempaa rasismia ja puuttuttava siihen.
- Nuorisotoimien tulee laatia yhteisiä rasisminvastaisia linjauksia siitä miten puututaan ja mihin puututaan.
- Kun rasismia määritellään, on kuunneltava sitä kokeneita nuoria.

4 Kommenttipuheenvuoro: rasismi verkossa (Satu Kanninen & Heli Markkula)

Esityksensä aluksi Satu Kanninen ja Heli Markkula esittelivät Pelastakaa lapset ry:n ja Helsingin nuorisosiainkeskuksen yhteistä hanketta NoRa – No racism. Kyseessä on kolmivuotiseksi suunniteltu opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittama rasisminvastainen verkkonuorisotyön hanke (2009–2011). Hankkeen tarkoituksena on kehittää rasisminvastaisia työmenetelmiä rasismien tunnistamiseen ja siihen puuttumiseen verkossa. Samalla hankkeen työntekijät tekevät konkreettista rasisminvastaisista nuorisotyötä monissa verkon yhteisöpalveluissa (IRC-galleria, Habbo-Hotelli, Facebook, Netari-tv, Demi.fi ja Tuki-Net).

Tarve hankkeelle on syntynyt osin aikaisemmista tutkimustuloksista: rasisminvastaisuutta ei koeta aina osaksi omaa työtä, siitä ei ole organisaatiot kattavia yhtenäisiä linjauksia ja rasismia

kokeneille nuorille ei ole kyetty tarjoamaan riittävästi tukea tai neuvontaa. NoRa hanke on siten yksi kanava, minkä kautta rasismista puhumiselle pyritään luomaan tilaa.

Rasismi saa verkossa monenlaisia ja kenties erityisiä muotoja. Verkossa levitetään tarkoituksellisesti rasistista sanomaa mutta toisaalta sieltä on löydettävissä yhtä lailla runsaasti arkista rasismia ”läpänheiton” muodossa. Verkko toimii myös areenana rasististen kuvien ja symbolien levittämiseksi ja monille blogeille, statuspäivityksille sekä nimimerkeille. Lisäksi toisten kuvia ja saatetaan kommentoida solvaavasti.

Hankkeen tarkoituksena on vahvistaa sekä verkossa että talotyössä toimivien nuorisotyöntekijöiden valmiuksia puuttua verkkorasismiin. Nuorisotyöntekijän tehtävänä on kyetä tunnistamaan rasismia ja herättää asiasta keskustelua sekä etenkin kyseenalaistaa rasistisia ajattelumalleja. Yhteisöpalveluissa rasismiin puuttuminen on parhaimmillaan nuorten käyttäjien, nuorisotyöntekijöiden ja sivustojen ylläpitäjien yhteispeliä.

Rasisminvastaisuus verkossa tarkoittaa rasismin tunnistamista, systemaattista puuttumista, rasismin monien ilmenemismuotojen vastustamista, rasistisen ajattelun kyseenalaistamista ja avoimia keskusteluja nuorten kanssa. Näin ollen rasistisesti asennoituvan nuoren yksiselitteinen sulkeminen verkkoyhteisöistä ei ole automaattisesti paras ratkaisu: nuorisotyöntekijän tulee olla valmis antautumaan vaikeisiin keskusteluihin nuorten kanssa.

4.1 Esimerkkitapaukset: rasismin vastustamista ja keskustelun avauksia verkossa

Satun ja Helin esityksen virittämänä kävimme kaikissa seminaareissa läpi kaksi heidän työnsä arjesta poimittua tapausta. Seuraavassa avataan tiivistetysti tapausten synnyttämää keskustelua.

Tapaus 1: Ollessasi töissä nuorisotalolla nuori käyttää talon tietokonetta ja chattailee sillä IRC-Gallerian chatissa. Chatin aikana hän kertoo sinulle, että häntä haukutaan chatissa ”neekeriksi/ryssäksi”. Miten tähän reagoit? Miksi?

Kaikissa seminaareissa oltiin yksimielisiä siitä, että tällaiseen tapaukseen pitää puuttua tavalla tai toisella. Ajoittain puuttuminen määrittyi itsestään selväksi asiaksi mutta itse puuttumisen tapa saattoi olla vaikeammin artikuloitavissa. Ainakin sivuston ylläpitäjille ilmoittamista pidettiin paikoitellen tärkeänä. Toisaalta myös nimittelevä nuori tulisi pitää mahdollisuuksien mukaan mukana keskustelussa eikä yksiselitteisesti sulkea häntä yhteisön ulkopuolelle. Joka tapauksessa moni seminaariin osallistuneista korosti, että vaikka nimittely olisikin ”läppä”, niin sitä tulee keskustella – vitsiksi tarkoitettut heitot voivat olla loukkaavia.

Keskeisenä seikkana tuotiin esille, että mikäli nuori tulee tällaisesta asiasta kertomaan, on viesti otettava vakavasti (tutkimusten mukaan rasismista puhutaan harvoin aikuisille ja siitä on ylipäättään vaikea puhua). Tällöin on hyvä kuunnella ja tukea nuorta kysymällä miltä nimittely hänestä tuntuu ja mitä nuorisotyöntekijänä voisi tilanteelle tehdä. Näissä seminaariväen kommentteissa tullaan lähelle rasismitutkija Anna Rastaan väitöskirjan kehoitusta: välttää sanomasta ”älä välitä”, vaan mieluummin ”minä välitän”.

Toisaalta seminaareissa tapauksesta keskusteltiin myös toisenlaisesta näkökulmasta. Tällöin lähdettiin pohtimaan sanojen ”neekeri” ja ”ryssä” merkityksiä ja loukkaavuutta nykypäivänä. Vaikutti siltä, että molemmat sanat todettiin merkityksiltään loukkaaviksi etenkin tämän päivän suomalaisessa yhteiskunnassa. (Valtasuhteiden näkökulmasta on kiinnostavaa pohtia sitä, missä vaiheessa esimerkiksi sanasta ”neekeri” on tullut loukkaava – vai onko se ollut sitä aina? Kenties termiä ei ole aikaisemmin tarvinnut pitää loukkaavana, koska nimityksen kohteet eivät ole asiaan päässeet vaikuttamaan. Voi olla, että historian aika Suomessakin on jouduttu luopumaan aikaisemmasta ´valkoisesta´ näkökulmasta enenevässä määrin.) Osa osallistujista olisi lisäksi lähtenyt selvittämään tapauksen nimittelijän motiiveja ja koko tilanteen kontekstia.

Edellä kuvattujen termien merkitysten ja nimittelijän motiivien pohtiminen voi kuitenkin olla merkityksentöytä nimittelyn kohteen näkökulmasta. Mikäli nuorisotyöntekijä reagoi tilanteeseen pysähtymällä (itse) pohtimaan sanojen merkityksiä ja tekojen motiiveja, hän saattaa pahimmillaan mitätöidä nuoren oman kokemuksen. Edelleen lienee hyvä muistaa, että nuori tuli tapauksessa itse ilmoittamaan nimittelystä. Rasismin tai loukkauksen kohteen omaa kokemusta voi olla vahingollista lähteä kiistämään. Kuten eräs seminaarin osallistuja totesi, tällaisesta nimittelystä kertominen voi olla nuoren ”hätähuuto”, jolloin tukea todella tarvitaan.

Tapaus 2: Nuorisotalon Facebook-fanisivulla mainostetaan tulevaa rasisminvastaista konserttia. Tämä on saanut aikaan Facebookin seinälle nuorten keskustelua. Yksi kommentista pistää silmäsi: ”Mitä rasismi on? mitäs jos ulkomaalainen tulisi suomeen, aiheuttaisi häiriötä ja vaikkapa halventaisi suomalaisia niiden ihonvärin perusteella, voiko sillon sano, että se on rasismia?” Miten tähän reagoit? Miksi?

Seminaariväen mukaan kommenttia ei tule poistaa viestiketjusta, vaan nuoren kysymykseen tulee vastata mahdollisimman pikaisesti Facebookin seinälle, jotta kaikki näkevät vastauksen ja voivat osallistua keskusteluun. Keskustelua voi käydä verkossa myös kahdenkeskisenä, mikäli nuori itse sitä haluaa. Jos nuori on tuttu, keskustelua voi jatkaa myös kasvokkaisessa keskustelussa.

Miten asiasta tulisi sitten keskustella? Ensinäkin todettiin, että ”pallo tulisi heittää takaisin nuorelle” itselleen kysymällä hänen omaa mielipidettään asiasta, jolloin hän joutuisi argumentoimaan näkemystään tarkemmin. Keskustelujemme mukaan lienee turha pyrkiä kiistämään etteikö ”ulkomaalaisen” ”suomalaiseen” kohdistama häirintä voisi olla rasismia. Tapauksen käsittelyn kohdalla seminaariväki toi myös esiin, että monikulttuuristen nuorten välillä esiintyy jännitteitä. Keskeistä nuorelle olisi kuitenkin painottaa, että rasisminvastaisessa konsertissa vastustetaan kaikenlaista rasismia ja myös hän on tervetullut tapahtumaan. Rasismin vastustamisessa on siten viime kädessä kyse kaikkien ihmisoikeuksista.

4.2 Rasisminvastaisen verkkonuorisotyön haasteet

Keskustelimme tapausten yhteydessä myös laajemmin verkkoperustaista nuorisotyötä ja sen asettamia haasteita myös talutyöhön. Monesti tuotiin esille se seikka, että verkko ja kasvokkainen maailma eivät ole nuorille erillisiä todellisuuksia, toisin kuin ehkä joillekin aikuisille. Tutkimusten mukaan nuoret ovat verkossa varsin pitkälti entuudestaan tuttujen ihmisten kanssa tekemisissä. Aikuisilla nuorisotyöntekijöillä voi siten olla vaikeuksia käsitellä verkossa tapahtuneita konflikteja. Onkin syytä kysyä, missä määrin esimerkiksi talutyöntekijöillä tulisi olla resursseja käyttää verkkoa työvälineenä? Keskusteluissa nousi esiin paikkakuntaakohtaisia eroja sosiaalisen median hyödyntämisestä talutyössä. Yhdessä seminaarissa muistutettiin, että nuorten ja aikuisten välinen kuilu verkon käyttämisessä ei tarkoita sitä, ettei nuorisotyöntekijöillä olisi eväitä puuttua ongelmallisiin keskusteluihin.

Nuorisotyöntekijällä katsottiin olevan kasvatuksellisissa verkkokeskusteluissa etuna se, että ”faktatiedot” on mahdollista tarkistaa ennen osallistumista keskusteluun – omaa argumentaatiota ja puuttumista voi usein pohtia hetken. Verkkomaailman läsnäolo ja ylipäättään sen ymmärtäminen koettiin tärkeäksi lähtökohdaksi. Rasismin ja kiusaamisen katsottiin saavan uusia ulottuvuuksia verkon myötä. Monenlaiset keskustelupalstat ja sosiaalinen media säilöö tehokkaasti loukkaukset eikä niitä siten ole kovin helppo sivuttaa. Solvauksia ei pääse enää karkuun samalla tavalla sulkeutumalla vaikkapa omaan huoneeseensa, nuori on jatkuvasti piinaavan tietoinen niiden olemassa olosta verkossa.

Tiivistys: rasismi verkossa

Nuoret kokevat rasismia myös verkossa eivätkä verkko- ja kasvokkainen maailma muutenkaan ole toisistaan erillisiä saarekkeita. Nuorisotyöntekijä ei siten voi jättäytyä verkon ulkopuolelle. Verkossa rasismi voi kuitenkin saada erityisiä muotoja viharyhmien, symbolien levittämisten tai toisten kuvien solvaamisen muodossa.

Mitä on tehtävä?

- Verkko-osaamista ei voi jättää vain ”verkkonuorisotyöntekijöiden” harteille
- Rasistisesti asennoituvan nuoren kanssa on oltava aikaa keskustella verkossa ja kasvotusten – yhteisön ulkopuolelle sulkeminen ei ole paras vaihtoehto. Nuorta voi tukea tukematta hänen maailmankuvaansa.
- Rasismia kokeneille nuorille tulee tarjota (verkko)alustoja vertaistuellista keskustelua varten
- Rasismia kokenutta nuorta on tuettava ja hänen tulkintojaan tilanteesta kuultava. Nuoren puolelle voi asettua!

5 Neljä näkökulmaa rasismiin – johari-window -harjoitus

Seuraavan harjoituksen pyrkimyksenä oli katsoa rasismia ja siihen kytkeytyviä ilmiöitä neljästä eri näkökulmasta. Harjoitus aloitettiin jakamalla seminaariväki ryhmiin antamalla kullekin ryhmälle ’oma näkökulma’ alla olevien kysymysten johdatteluna. Osallistujille korostettiin, että kysymyksiin ei tarvitse vastata orjallisesti, vaan niiden tarkoituksena oli toimia lähinnä näkökulmaan virittäjinä. Kunkin ryhmän ensimmäinen kysymys toimi pääteemana, jota sen alla olevat kysymykset pyrkivät tarkentamaan.

1. Ensimmäinen näkökulma (neljännes)

- Minkälaista nuorten välistä rasismia olen havainnut toiminnassamme?
 - o Miten toiminnassamme puututaan rasismiin tai rasistisiin konflikteihin?
 - Miten rasismista tai syrjinnästä keskustellaan?
 - o Millä tavalla toiminnassamme saa ilmaista itseään?
 - Onko sananvapaudella rajoja?
 - o Käyttävätkö toiminnassamme olevat nuoret rasistisia symboleita?
 - Minkälaisia ne ovat?
 - o Kohdellaanko kaikkia nuoria samalla tavalla heidän taustoistaan riippumatta?
 - o Mikäli nuorisotyöntekijöitä on syytetty rasismista, millä tavalla siitä on keskusteltu nuorten kanssa?

2. Toinen näkökulma (neljännes)

- Näkyykö ’valkoisuus’ tai ’suomalaisuus’ toiminnassamme vai onko toimintamme ’kulttuurisesti neutraalia’?
 - o Mitä etnisyyttä ja kulttuuria minä edustan tai toimintamme edustaa?
 - o Ovatko esim. monikulttuuriset nuoret vaikuttaneet jotenkin toimintamme sisältöihin?
 - o Onko toimintamme yhtäläisesti kaikkien nuorten ryhmien saavutettavissa?
 - Ketä toimintaamme osallistuu?
 - Käyttääkö palvelujamme joku tietty ydinporukka?
 - o Miltä toimintamme näyttää nuorten näkökulmasta?
 - Minkälainen maine tarjoamallamme toiminnalla/tilallamme on (nuorten keskuudessa)?

- Teemmekö töitä koko alueella vai oman toimintamme piirissä?
- Onko toimipaikkamme läheisyydessä rasistisia symboleja?
- Mitkä ovat rasistisia symboleja monikulttuurisille nuorille?
- Tunnistanko nuorten välisiä konflikteja ja rasismia?
- Tunnistanko nuorten välisiä ryhmäsuhteita (millä perusteella nuorten kaveripiirit valikoituvat)?
- Onko nuorten kanssa puhuttu rasismista?
 - Ovatko nuoret ottaneet spontaanisti rasismia esille keskusteluissa?
 - Keskustellaanko rasismista ”hyvässä hengessä” vai aiheuttaako se konflikteja?
 - Miten suhtaudun nuorten (kenties rasistiseen) läpänteeseen?
 - Onko nimittelyistä (esim. ”pakolainen”) keskusteltu nuorten kanssa?
 - Puututaanko nimittelyyn vaikka sen kohteet eivät ole paikalla?

3. Kolmas näkökulma (neljännes)

- Voiko omat asenteet ja ideologiat piilottaa nuorilta?
 - Tuonko esille omat näkemykseni monikulttuurisuudesta tai maahanmuutosta nuorten kanssa keskustellessa?
 - Mistä mahdolliset omat ennakkoluulot ja stereotyyppit ovat syntyneet?
 - Voiko nuorista, joiden kanssa työskentelet, nimetä stereotyyppioita?
 - Mikä on nuorisotyön tekemisen ideologiani?
 - Keskustellaanko nuorisotyön ideologiasta tai omista näkemyksistä nuorten kanssa?
 - Voiko nuorille paljastaa oman tietämättömyytensä?
 - Miten esittää vasta-argumentteja nuorten ennakkoluuloiseen tai maahanmuuttovastaiseen retoriikkaan?

4. Neljäs neljännes (näkökulma)

- Tekevätkö jotkut monikulttuurisuuteen liittyvät kysymykset oloni epämurkavaksi, turhautuneeksi tai innostuneeksi?
 - Minkälaisia tunteita minussa herää kun puhutaan rasismista?
 - Asettaudutaanko joidenkin kysymysten kohdalla helposti puolustamaan omaa toimintaa ja sen periaatteita?
 - Joutuuko monikulttuuristen nuorten kanssa toimiessa jatkuvasti ’miettimään sanojaan’?
 - Minkälainen rooli esimerkiksi maahanmuuttajataustaisille nuorille on tarjolla toimintamme piirissä?
 - Nähdäänkö maahanmuuttajataustaiset nuoret helposti autettavina uhreina vai aktiivisina toimijoina?

Kysymysten avulla osallistujia saateltiin käsittelemään rasismia ”avoimesta” (ensimmäinen neljännes), ”sokeasta” (toinen), ”piilotetusta” (kolmas) ja ”tiedostamattomasta” (neljäs) näkökulmasta. Alla oleva nelikenttä havainnollistaa näkökulmien eroja. Avoin neljännes viittaa sellaiseen rasismiin, joka näkyy niin nuorisotyöntekijälle kuin (sitä kokeneelle) nuorelle. Sokea neljännes tarkoittaa sellaista rasismia, joka näkyy nuorelle mutta ei niin helposti nuorisotyöntekijälle. Piilotettu neljännes sisältää puolestaan sellaisia rasismiin kytkeytyviä asioita, joita nuorisotyöntekijän on kenties mahdollista pitää vain itsensä tiedossa. Neljäs neljännes pyrkii tekemään näkyväksi niitä osin tiedostamattomia asioita (esim. tunteita), jotka liittyvät rasismiin tematiikkaan. Neljännesten nimien ja akseleiden lisäksi nelikenttään on kirjattu seminaarin ryhmäkeskustelujen pohdinnat.

Näkyy itselle

Ei näy itselle

Näkyy nuorille	<p style="text-align: center;"><u>1. Avoin neljännes</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Nimittely, uhkailu - Niukasti havaintoja omassa toiminnassa - Piiloista vaikea huomata - Myös vähemmistöryhmien väliset konfliktit - Rasistiset symbolit - Ryhmästä ulos sulkeminen - Ilmeet eleet - Rasismi-kortin käyttö → kohdellaan kaikkia samalla tavalla - Vanhempien asenteet näkyvät - Rasismia vai ”läppää”, missä menee raja? - Sanotaan harvoin päin kasvoja (mutistaan nurkan takana) - Median vaikutus nuoriin - Ääriyhvät ja niiden nousu 	<p style="text-align: center;"><u>2. Sokea neljännes</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Toiminta edustaa suomalaisuutta (ei olla/voida olla neutraaleja) - Normit näkyviksi ja avoimiksi - Tietoisuus oman toiminnan paikallisuudesta ja kulttuurista tärkeää → kaikkialla ei tehdä samalla tavalla - Viranomaiskeskeisyys Suomessa - Sulkeeko tarjottu toiminta joitakin nuoria ulos? - Taloilla on maineensa ja niitä valtaavat porukkansa vs. riippuu alueen populaatiosta - Kyetääkö tiedottamaan ja tavoittamaan nuorten vanhempia? - Rasismista puhutaan vähän, miksi?
	Ei näy nuorille	<p style="text-align: center;"><u>3. Piilotettu neljännes</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Stereotypiat kansallisuuksien mukaan - Arjen elämä perustuu stereotypioihin (pitää tiedostaa) - Stereotypiat kasvatuksesta (juuret syvällä) - Omia asenteita vaikea peittää → voi yrittää mutta tuskin onnistuu kauan - Arvoista, ideologioista ja asenteista voitava keskustella - Työyhteisön oltava tietoinen yhteisistä arvoista - Tietämätön saa olla mutta ei välinpitämätön - Rehellisyys, uteliaisuus ja rohkeus myöntää tietämättömyytensä tärkeää

Harjoituksen tarkoituksena oli siis rasismin katsominen laajasta perspektiivistä ja sellaisten osin piiloisten seikkojen käsittely, jotka eivät välttämättä näy arjen kiireisen työn keskellä. Keskeistä oli pyrkiä asettumaan nuoren asemaan ja katsomaan omaa toimintaa ikään kuin ulkopuolisen näkökulmasta (toinen neljännes). Usein on niin, että esimerkiksi nuorisotalotyötä tehdään lähinnä talon seinien sisäpuolella, kun suuri osa alueen nuorista katsoo samaa toimintaa samojen seinien ulkopuolelta. Monilla nuorilla (ja heidän vanhemmillaan) voi olla varsin voimakkaita mielikuvia paikallisesta nuorisotalosta vaikka he eivät olisi koskaan sen seinien sisäpuolella vierailleetkaan.

Tiivistys: rasismin moninaiset kytkökset

Rasismi kietoutuu monenlaisiin yksilöllisiin, yhteisöllisiin ja yhteiskunnallisiin kysymyksiin eikä se ole määriteltävissä yksiselitteisesti. Rasismi kytkeytyy varsin erilaisiin ja yllättäviinkin asioihin, kun sitä katsotaan eri näkökulmista. Rasismin ilmenemismuodot eivät näy automaattisesti kaikille samalla tavalla.

Mitä on tehtävä?

- Rasismia on määriteltävä yhdessä nuorten kanssa. Tulee keskustella siitä, missä menee rasismien ja ”läpän” raja.
- Rasistisia symboleja tulee pyrkiä tunnistamaan ja haastaa niitä käyttävät nuoret keskusteluun niille annetuista merkityksistä.
- Sananvapauden rajoista tulee keskustella: Milloin toisen sananvapaus rajoittaa toiminnan avoimuutta? Minkälainen oikeus nuorilla on suojautua sananvapauden takaa esitettyjä loukkauksia vastaan?
- Rasismi-syytösten edessä on antauduttava keskusteluun nuorten kanssa puolustautumisen sijaan.
- Oman toiminnan paikallisuus, ideologiat ja normit tulee tiedostaa ja saattaa avoimeen keskusteluun.
- Monikulttuuristen nuorten osallisuuteen on panostettava. On kysyttävä, miten he voivat muuttaa toimintaamme eikä vain pyrittävä sopeuttamaan nuoria ’aina olleeseen’.
- Johari window -menetelmää on hyvä hyödyntää oman työyhteisön parissa kun käsitellään rasismia tai monikulttuurisuutta ylipäättään.

6 Dialogia nuorten kanssa: paneelikeskustelu

Nuorten näkökulmaa rasismiin painotettiin myös seminaaripäivien viimeisessä osiossa. Paneelikeskustelun tarkoituksena oli tarjota osallistujille mahdollisuus kysyä nuorilta heidän kokemuksistaan ja näkemyksiään suhteessa rasismiin. Tällä tavalla luotiin ainakin yksi foorumi rasismista keskustelemiselle ja ylisukupolvisen dialogin rakentamiselle. Paikalle pyrittiin saamaan nuoria monenlaisista lähtökohdista. Paneelien jäsenissä oli siten yhtä lailla ’kantäväestön’ nuoria, maahan muuttaneita nuoria sekä Suomessa syntyneitä nuoria, joiden vanhemmat saattoivat olla lähtöisin ulkomailta. Paneeleissa kuultiin lisäksi niin tyttöjen kuin poikienkin näkemyksiä. Nuoret olivat iältään 14–18-vuotiaita. Paneeli järjestettiin kahdessa seminaarikaupungissa ja seuraavassa kootaan tiivistetysti nuorten ja aikuisten välistä dialogia.

Molempien paneelikeskustelujen aluksi nuoria pyydettiin esittelemään itsensä lyhyesti sekä kertomaan hieman vapaa-ajastaan. Heiltä tiedusteltiin lisäksi toivomuksia kotikaupunkiansa nuorisotoimille. Nopeasti kysyttynä toivomuksia ei noussut esiin. Kaikki nuoret tuntuivat olevan tyytyväisiä paikalliseen nuorisotyöhön. Tätä selittänee osaltaan se, että kaikki panelistit olivat aktiivisesti mukana kotikaupunkiansa nuorisotyön piirissä. Näin heidän voi lähtökohtaisesti olettaakin olevan tyytyväisiä tarjontaan. Voidaankin todeta, että nuorisotoimien näkökulmasta sellaisten nuorten kuuleminen, jotka eivät syystä taikka toisesta osallistu tarjottuun toimintaan, voisi tuottaa tässä mielessä kiinnostavampaa tietoa.

Kun nuoria pyydetään määrittelemään rasismia, havaitaan, että tämä ei ole ollenkaan helppoa. Voi olla, että kysymystä olisi helpompi lähestyä arkisten kokemusten ja kohtaamisten kautta. Lopulta rasismi kuitenkin määrittyy nuorten puheessa lähinnä kulttuurista tai etnistä taustaa loukkaaviksi nimittelyiksi ja oudoksunnaksi. Tämän lisäksi rasismi määrittyy nuorten puheissa varsin arkiseksi asiaksi eikä kummassakaan paneelissa keskustella skineistä tai ääriilikkeistä. Joillakin panelisteille rasistiset nimittelyt ja ulossulkemiset ovat olleet arkipäivää jo pienestä pitäen. Rasismia on kohdattu etenkin kouluissa mutta myös kaduilla ja nuorisotaloilla.

Kenties paneelien keskeisin teema oli keskustelu rasismien tunnistamisesta ja siihen puuttumisesta. Nuoret tuntuivat olevan varsin yksimielisiä siitä, että aikuiset kasvattajat eivät tunnista etenkin piiloisempia rasismien muotoja. Rasismien piilottaminen aikuisten katseilta ja korvilta onnistuu nuorten mukaan odottamalla hetkeä jolloin aikuinen ei ole läsnä tai käyttämällä

sellaista termistöä jota aikuinen ei välttämättä ymmärrä. Tässä kohden joudutaan pohtimaan jälleen kerran ”läpän” ja loukkaavuuden välisiä rajanvetoja. Kolmanneksi nuoret toteavat, että verkko on tuonut nuorille uuden mahdollisuuden paeta aikuisten kontrolloivia katseita: siellä tapahtuu paljon sellaista, mistä aikuiset eivät ole tietoisia.

Toisaalta nuoret puhuvat kysyttäessä myös siitä, että aikuiset eivät puutu rasistisiin konflikteihin vaikka niitä tunnistaisivatkin. Se miten rasismiin pitäisi puuttua, ei kuitenkaan ole panelistinuorten mukaan yksiselitteinen kysymys. Vaikka aikuisia kohtaan esitetään kritiikkiä puuttumattomuudesta, näkevät nuoret parhaimpana vaihtoehtona sen, että toiset nuoret puuttuisivat rasistisiin tilanteisiin ja uskaltaisivat asettua uhrin puolelle. Aikuisia puolestaan kannustetaan puuttumaan rasismiin siten, että loukkauksen kohdetta ei aseteta entistä erityisempään asemaan. Tähän liittyen yksi nuorista toteaa, että konfliktin osapuolia ei pitäisi ottaa erilliseen puhutteluun, vaan puuttumisen kohteena tulisi olla koko yhteisö (esim. nuorisotalon nuoret). Muiden nuorten ja yhteisöllisen puuttumisen korostaminen nostaa esille ainakin kaksi seikkaa: Nuorisotyössä olisi hyvä miettiä, minkälaisia välineitä oman toiminnan piirissä on esimerkiksi rasismin yhteiselle käsittelylle. Toiseksi tulisi pohtia sitä, minkälaisia vertaistukialustoja rasismia kokeneille nuorille kyettäisiin tarjoamaan.

Paneelikeskusteluissa nuorten maailma näyttäytyy raadollisena kenttänä, jossa rasismin ”pitää vaan antaa olla”. Nuori sukupolvi ei siten näytä erityisen anti-rasistiselta ja monikulttuuriselta. Aikuisille omista kokemuksista ei kerrota ja selviäminen kipeistäkin kokemuksista näyttää jäävän herkästi yksilöiden vastuulle. Raadollisuuden lisäksi nuorten tuntuu olevan vaikea pohtia, mitä konkreettinen rasisminvastainen toiminta voisi pitää sisällään. Tätä vaikeutta kuvastaa se, että pienen hiljaisuuden jälkeen yleisöstä aletaan tarjota vaihtoehtoja: ”onko rasisminvastaisissa tapahtumissa mitään järkeä?” tai ”olisitteko valmiita osallistumiin tällaisiin tapahtumiin?” Kaikki paneelisiin osallistuneet nuoret tuntuivat olevan ainakin varovaisen halukkaita ottamaan osaa tai jopa järjestämään tällaisia tapahtumia. Nuoret korostavat, että tapahtumien tulee olla kiinnostavia ja suunnitteluprosesseissa pitää olla nuoria mukana. Muilta osin rasisminvastaisuus määrittyy nuorten puheessa aktiivisena puuttumisena (”pitää puuttua heti eikä odottaa ensi viikkoon”) ja tosissaan ottamisena. Jälkimmäisellä nuoret viittaavat mahdollisesti siihen, että nuorisotyöntekijän olisi tärkeää osoittaa nuorelle pitävänsä asiaa merkityksellisenä. Joka tapauksessa nuoret tuntevat olevan sitä mieltä, että rasismi on asia, josta on hyvä keskustella.

Tiivistys: nuorten ”ääni”

Paneelikeskusteluihin osallistuneiden nuorten mielestä rasismi on nuorten maailmassa arkipäivää ja samalla jotain sellaista, mitä aikuiset kasvattajat eivät tunnista tai mihin he eivät puutu. Nuorten on kuitenkin vaikea määrittää miten rasismiin tulisi puuttua tai mitä rasisminvastainen toiminta ylipäätään voisi olla. Rasismista keskustelu ja siihen puuttuminen nähdään kuitenkin tärkeänä.

Mitä tulee tehdä?

- Rasismiin tai ylipäätään kiusaamiseen puuttumista tulee pohtia yhdessä nuorten kanssa. Konflikteihin tulee puuttua koko yhteisön tasolla, ei vain asettaa uhrin asemaan ja syyllistä syytettyjen penkille. Nuorisotyöntekijän tulee näin ollen pyrkiä luomaan ilmapiiri, jossa säännöt ovat kaikkien yhteisesti jakamia ja nuoret itse puuttuvat epäkohtiin.
- Nuorisotyöntekijöiden tulee pyrkiä tunnistamaan nuorten ryhmissuhteita. ”Läpät” voivat muuttua rasismiksi siinä vaiheessa, kun ne niitä käytetään kahden eriarvoisessa asemassa olevan ryhmän välisessä vuorovaikutuksessa.
- Nuorten paneelien järjestäminen nuorisotoimien piirissä on hyödyksi. Nuorten

kohtaaminen näyttää avaavan silmiä tehokkaammin kuin samojen asioiden käsittely tutkimusaineistojen kautta (vrt. http://www.nuorisokanuuna.fi/tiedostot/nuorten%20paneeli_240510_julkinen.pdf)

- Nuorisotointen tulee kehittää asiakaskyselyiden ohelle menetelmiä, joiden avulla voidaan selvittää toimintaan osallistumattomien nuorten näkemyksiä.

7 Loppusanat: tulevaisuus mielessä

Rasismien käsittelyä nuorisotyössä on hyvä jatkaa tästäkin eteenpäin. Dialogin luominen nuorten kanssa, tilan luominen rasismista (ja muista vaikeista asioista) puhumiselle, rasisminvastaisten menetelmien kehittäminen ja rasismien tunnistaminen nuorten näkökulmasta ovat asioita, jotka eivät tapahdu hetkessä. Kehittämistyö vaatii aikaa, yhteistä sitoutumista, ponnisteluja ja kenties joistakin vakiintuneista periaatteista ja ajattelumalleista joustamista. Rasisminvastaisen nuorisotyön eetoksen luominen ei ole kenellekään yksinkertainen ja helppo tehtävä.

Kanuuna-hankkeen monikulttuurisen nuorisotyön kehittämishankkeen ja lokakuisten seminaarien perusteella voidaan sanoa, että keskeistä on pohtia rasismia ja rasisminvastaisuutta yhteisöllisesti ja organisaatitasolla. Tällä hetkellä näyttää sille, että rasismia etenkin nuorten näkökulmasta pohditaan varsin suppeissa piireissä: rasismiin liittyvien kysymysten ei usein koeta koskettavan koko organisaatiota. Tällaisessa tilanteessa esimerkiksi rasisminvastaiset käytännöt ovat kirjavia eivätkä hyvätkään toimintamallit välttämättä tavoita oman toiminnan piirin ulkopuolella olevia työntekijöitä.

Rasismien käsittelyä suppeissa työntekijäjoukoissa saattaa kuvastaa seminaarien konsensushenki – esitettyjä näkökulmia haastettiin vähän. Voidaankin kriittisesti kysyä, osallistuivatko seminaaripäiviin lähtökohtaisesti teemaan jo valmiiksi ´vihkiytyneet´ nuorisotointen työntekijät? Eräässä seminaarissa todettiin, että ”näihin koulutuksiin tulevat aina samat ihmiset eivätkä ne, jotka tällaista tietoa eniten tarvitsisivat”. Tästä looginen jatkokysymys kuuluukin, millaisilla keinoilla taataan se, että rasismien teemasta tulee osa kaikkien työtä?

Lopuksi mennään kritiikistä lähitulevaisuuteen. Allianssin järjestämä valtakunnallinen verkostotapaaminen nuorisotyön monikulttuurisuudesta järjestetään 25.–26.11.2010 Helsingissä. Tapaamisen teemana on rasisminvastaisuus, mikä tarkoittaa pyrkimystä entistä konkreettisempaan lähestymistapaan. Suurimmalle osalle nuorisotyöntekijöistä on todennäköisesti tärkeää löytää rasismien käsitteen määrittelyn ohella myös arjen toimintamalleja, menetelmiä ja konkreettista tietoa. Näihin tarpeisiin pyritään vastaamaan marraskuun lopun tapaamisessa. Toivottavasti tämä teksti on antanut lukijalleen virikkeitä niin arjen työhön kuin tulevaan tapaamiseenkin.